

Врз основа на член 16 ставови (2) и (3) од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16 и 20/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22, 236/22, 199/23, 236/23 и 263/23), Владата на Република Северна Македонија, на седницата одржана на _____, донесе

Програма за рана детекција и скрининг на малигни заболувања во Република Северна Македонија за 2024 година

Програмата за скрининг и рана детекција на малигни заболувања во Република Северна Македонија за 2024 година, се однесува на:

- I. Скрининг и рана детекција на рак на грло на матка
- II. Скрининг и рана детекција на рак на дојка
- III. Скрининг и рана детекција на рак на дебело црево
- IV. Национални студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево, рак на црн дроб, рак на бели дробови, рак на кожа и кардиоваскуларни болести
- V. Активности за превенција и рана дијагностика на болести на црн дроб во рамките на новоотворениот Центар за болести на црн дроб

I. Скрининг и рана детекција на рак на грло на матка

Вовед

Ракот на грлото на матката во светот учествува со 10% во вкупниот број на малигни неоплазми. Тој е дванаесетти по честота и петти по смртност на рак кај жените во светот. Заболуваат околу 490. 000 новорегистрирани случаи секоја година или 16 од 100. 000 жени годишно, а околу 9 од 100. 000 жени умираат. Организираниот скрининг за превенција и рано откривање на ракот на грлото на матката е активност што се спроведува во повеќе држави со цел да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката. Оправданоста на спроведувањето на оваа програма се потврдува со фактот што секоја година се откриваат случаи на рак на грло на матка кај жени кои немале никакви знаци на болеста. За успешно спроведена скрининг превенција се смета доколку во период од три години се опфатат 75% од целната популација на жени. Возрасната група на жени е од 21 до 59 години кои во последните три години не направиле пап тест.

1. Приоритети и цели

Главна цел е да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката во Република Северна Македонија.

Специфични цели:

- Зголемување на бројот на лица опфатени со организираниот скрининг;
- Подигнување на свеста кај жените за важноста од редовни превентивни прегледи и вклученост во организираниот скрининг;
- Зголемување на бројот на гинеколози вклучени во организираниот скрининг.

2. Показатели за успешност за имплементација/ согледувања (наоди):

- 1) скрининг опфат;
- 2) стапка на учество во скрининг;
- 3) стапка на задржување во скрининг;
- 4) стапка на направени ПАП тестови и на ПАП тестови незадоволителни за анализа;
- 5) стапка на откриени клеточни абнормалности со категоризација на наодот Бетезда систем;

- 6) стапка на потреба и на одговор за доиследување;
- 7) стапка на рак на грло на матка со дополнителна категоризација на наодот;
- 8) стапка на интервален наод на рак на грло на матка;
- 9) статус на лимфни јазли и категоризација;
- 10) учество на скринингот во вкупен наод на рак на грло на матка;
- 11) просечно време од скрининг до: резултат од скрининг, финална дијагноза, прв третман;
- 12) просечно време од индикација до биопсија/ колпоскопија/ операција;
- 13) стапка на компликации поврзани со скрининг;
- 14) стапка на компликации поврзани со дополнителни/ упатни прегледи од скрининг;
- 15) стапка на жени со позитивен ПАП тест кои имале последователна колпоскопија во рок од 3, 6, 9 и 12 месеци после индексниот ПАП тест;
- 16) стапка на жени дијагностицирани со инвазивен сквамозен карцином на грлото на матката според времето од претходниот ПАП тест.

2.1 Показатели за успешноста за организација/ промоција:

- Број на настапи преку медиумите
- Број на организирани предавања и трибини
- Број на гинеколози вклучени во организираниот скрининг
- Број на гинеколози информирани за скринингот
- Број на гинеколошки ординации кои доставуваат извештаи
- Број на цитолошки лаборатории кои доставуваат извештаи
- Број на изготвени извештаи.

3. Извршители на програмата

- Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика-Медицинскиот факултет, Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје
- Институт за патологија во соработка со Македонско здружение за патологија
- Цитолошки лаборатории во рамките на Клинички болници и Општи болници и приватни цитолошки лаборатории кои имаат потпишан договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за здравствена услуга читање на ПАП тест
- Матични гинеколози на ниво на цела држава
- Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство во соработка со Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија, Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија и Министерство за здравство
- Управа за електронско здравство.
- Фондот за население на обединети нации – УНФПА- во соработка со Министерство за здравство

Гинеколошките ординации вршат:

- поканување на жените да се вклучат во организираниот скрининг во рамки на остварување на превентивните цели
- преглед на жените со земање на материјал за ПАП тест за возрасна група од 21-59 години кои во последните три години не направиле пап тест и кои изразиле интерес во рамки на апликацијата креирана во електронскиот систем Мој термин.
- доставување на материјалот до цитолошката лабораторија
- известување на жените за резултатот од ПАП тестот.

Цитолошките лаборатории вршат:

- Припрема на материјалите (ПАП тест)
- Преглед на материјалот
- Издавање на извештај за секоја пациентка.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Св. Кирил и Методиј – Скопје, изготвува годишен извештај за успешност на имплементација на програмата за скрининг на рак на грло на матка и анализа на согледувања (наоди) преку мониторинг на клучни индикатори селектирани согласно ЕУ прописи. Селектираните клучни индикатори се однесуваат на: 1) скрининг опфат; 2) стапка на учество во скрининг; 3) стапка на задржување во скрининг; 4) стапка на направени ПАП тестови и на ПАП тестови незадоволителни за анализа; 5) стапка на откриени клеточни

абнормалности со категоризација на наодот Бетезда систем; 6) стапка на потреба и на одговор за доиследување; 7) стапка на рак на грло на матка со дополнителна категоризација на наодот; 8) стапка на интервален наод на рак на грло на матка; 9) статус на лимфни јазли и категоризација; 10) учество на скринингот во вкупен наод на рак на грло на матка; 11) просечно време од скрининг до: резултат од скрининг, финална дијагноза, прв третман; 12) просечно време од индикација до биопсија/ колпоскопија/ операција; 13) стапка на компликации поврзани со скрининг; 14) стапка на компликации поврзани со дополнителни/ упатни прегледи од скрининг; 15) стапка на жени со позитивен ПАП тест (HSIL+/ASC-H) кои имале последователна колпоскопија во рок од 3, 6, 9 и 12 месеци после индексниот ПАП тест; и 16) стапка на жени дијагностицирани со инвазивен сквамозен карцином на грлото на матката според времето од претходниот ПАП тест [„активни“ (0,5 до 3 години), „под скринирани“ (> 3 до 5 години), и „неактивни“ (> 5 години или без историја на скрининг)] Износ во денари 100.000,00 денари.

Дополнително, Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј Скопје ќе направи и анализа и толкување на селектирани клучни индикатори од скринингот со податоци добиени од прашалниците пополнети од жените учеснички во скринингот. Ќе биде направена и вкрстена анализа со актуелната морбидитетна и морталитетна состојба во земјата во однос на ракот на грло на матка.

Профилот на потребните податоци од спроведениот скрининг за целите на годишниот извештај ги дефинира Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, и ги обезбедува во соработка со Управата за електронско здравство.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, годишната евалуација на програмата за скрининг на рак на грло и аматка ја поднесува во електронска форма до Националната Комисија за скрининг и рана детекција на рак на грло на матка на разгледување. Истата по усвојување од Комисијата ќе биде каталогизирана во НУБ “Св. Климент Охридски” и ќе биде објавена на веб страната на Министерството за здравство и на веб страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј Скопје. Износ во денари 100.000,00 денари.

Фондот за население на обединети нации – УНФПА- во соработка со Министерство за здравство

Изготвување на информативни/едукативни материјали, брошури, или користење на социјалните мрежи ќе се врши со поддршка на Фондот за население на обединети нации – УНФПА во консултација со Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија.

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство, во соработка со Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија, Министерство за здравство и Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија – мобилна гинеколошка амбуланта

За функционирање на Мобилната гинеколошка амбуланта потребно е да се обезбеди технолошка, техничка, логистичка, промотивна и медицинска екипа. Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство ќе склучи договор за деловно техничка соработка со Македонско лекарско друштво и Црвен крст на Република Северна Македонија.

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство ќе склучи спогодба со Јавна здравствена установа од која ќе се ангажираат специјалисти гинеколози во сите случаи кога ќе нема доволно кадар за извршување на услугите кои ќе се даваат преку мобилната гинеколошка амбуланта врз основа на член 221 од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија” бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16 и 20/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22, 236/22, 199/23, 236/23 и 263/23).

Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство ќе доставува фактура за исплата до Министерството за здравство, врз основа на доставените извештаи, фактури од страна на Македонско лекарско друштво и Црвен Крст на Република Северна Македонија. Пропратната документација ќе биде доказ за сработеното за периодот за кој ќе се доставува фактура до Министерството за здравство и фактура за пакет на извршени здравствени услуги до Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за осигурени лица.

Фактурата, извештајот и изјавата за потврда на спроведените активности се потпишуваат од Директорот/ Директорите на Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство. Потребата за непречено обезбедување на здравствена заштита на жените и девојчињата е неопходна за превенција на гинеколошките заболувања и зачувување на нивното сексуално и репродуктивно здравје. мобилни гинеколошки амбуланти даваат здравствени услуги во регионите каде нема или нема доволно матични гинеколози (пред се во руралните места).

Мобилните гинеколошки амбуланти претставуваат специјално адаптирани возила за брза помош, кои имаат гинеколошки стол, ултразвучен апарат и можности за земање на разни иследувања, во кои прегледот го врши специјалист гинеколог-акушер во придружба на медицинска сестра.

Пациентките кои се закажуваат за преглед со помош на Црвениот крст на Република Северна Македонија и семејните лекари во одредената општина, добиваат целосно интегрирана здравствена услуга- бесплатен гинеколошки и ултразвучен преглед и ПАП тест со цел рано откривање на ракот на женските органи (грлото на матката, јајниците и ендометриумот).

При посетите се остварува и целта да се подигне свеста за значењето на редовните гинеколошки прегледи, препорачаните периоди за гинеколошки преглед и ПАП тест кои овозможуваат рано откривање на ракот на грлото на матката. Истовремено, пациентките добиваат и совети за планирање на семејството и безбедно мајчинство, како и информации, грижа и упатување во случај на постоење на родово базираното насилство.

Прегледите се интегрирани во електронскиот здравствен систем (Мој Термин) што овозможува дополнителни упатувања за иследувања и преглед во други здравствени установи.

Оперативното и програмското работење на двете амбулантите го реализира Македонското Лекарско Друштво во соработка со Црвен Крст на Република Северна Македонија.

Услугите се наменети за жени и девојки од ранливи семејства, во тешко достапни и недоволно опслужени области.

Услуги опфатени со активностите на мобилната гинеколошка амбуланта:

- партиципација за гинеколошки преглед на пациентки кои се здравствено осигурани,
- партиципација за цитолошка анализа за Цитопатолошката лабораторија од Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство за здравствената услуга читање на ПАП тест за жени кои се здравствено осигурани, гинеколошки преглед за неосигурено лице и цитолошка анализа за неосигурано лице.

Трошоци поврзани со мобилна гинеколошка амбуланта во Република Северна Македонија за 2024 година, се :

- човечки ресурси - лицата кои ќе бидат ангажирани за реализација на програмските активности);
- планирање и администрација
- сметководствени услуги, набавка на потрошен канцелариски материјал);
- режиски трошоци ;
- патни трошоци (регистрација, осигурување на возило и сервис на возило, бензин/нафта/плин;
- набавка на медицински помагала и потрошен медицински материјал за корисниците на услугата;
- набавка на хигиенски материјал за корисниците на услугата и
- трошоци за реализација на програмски активности во однос на обезбедување на простор, потребни материјали и други трошоци.

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство, во соработка со Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија изготвуваат извештаи кои ги доставуваат до министерство за здравство.

Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство изготвува годишен извештај најдоцна до месец јуни наредна година со анализа за состојбата од претходната година. Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство Годишниот извештај претходно го доставува до Националната Комисија на разгледување.

Цена на услуга поврзани со мобилна гинеколошка амбуланта :

Табела: Мобилна гинеколошка амбуланта			
Р.Б	Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство во соработка со Македонско лекарско друштво и Црвен крст на Република Северна Македонија	Посета терен/ месечно /дневно	Бруто износ (во денари)
1	Доктор специјалист гинеколог	посета терен	3.400,00
2	Медицинска сестра/ акушерка	посета терен	1.500,00
3	Хигиеничарка	посета терен	230,00
4	Доктор цитолог	месечно	25.000,00

5	Техничка поддршка IT опрема	месечно	5.000,00
6	Координатор на доктори	месечно	18.000,00
7	Административна обработка за исплата на упатите од мобилните гинеколошки амбуланти во системот на Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство	дневно	300,00
8	Координатор на медицински сестри	месечно	9.000,00
9	Волонтери од локална средина Промовирање на активноста на терен (делење на промотивни материјали, комуникација со локалните медиуми, општината, матичните лекари) –Црвен крст на Република Северна Македонија	дневно	650,00
10	Координатори од Црвен крст на Република Северна Македонија	месечно	10.800,00
11	Логистичка поддршка за инфраструктура на терен – Црвен крст на Република Северна Македонија	посета терен	650,00
12	Волонтер од локална средина Мапирање на пациенти на терен (закажување на термини на пациенти) – Црвен крст на Република Северна Македонија	дневно	650,00
13	Оперативен координатор Македонско лекарско друштво	месечно	35.000,00
14	Програмски координатор Македонско лекарско друштво	месечно	35.000,00
15	Македонско лекарско друштво администрација	месечно	20.000,00
16	Лаборант	посета терен	1.500,00
17	Возачи на амбулантни возила	дневно	2.000,00

Управа за електронско здравство

Одредување група на жени кои според години на возраст ќе бидат дел од скрининг програмата. Овозможено во системот на Мој термин кај секој матичен лекар да ја нуди листата на пациенти со соодветната возраст предвидена за таа година за да може да ги контактира жените и доколку исполнуваат услови да ги закаже за ПАП – тест скрининг, одржување на веб страната www.skrining.zdravstvo.gov.mk (Пријавување на самите жени за Пап-тест),Електронско внесување на Пап-анализа од страна на матичниот лекар и Пап-резултат од страна на цитолошките лаборатории (кои досега се воде на хартиен образец), техничка поддршка во однос на системот на Мој термин и за матичните лекари и за лабораториите доколку имаат потреба од истата, одржување на обуки за имплементација на новиот модул за Скрининг на рак на матка, одржување на обуки за презентација на нови функционалности поврзано со фактурирањето, креирање нови корисници и ажурирање на податоци на постоечките, изготвување на извештаи за број на реализирани Пап-тестови за одредени периоди (месечни, квартални, полугодишни, годишни, кои на барање на Иститутот за јавно здравје на Република Северна Македонија и истите ќе бидат доставени за понатамошна анализа, електронски промени и надградби и нивна имплементација во системот и изготвувања на Упатства за работа и изготвување на дописи/известувања и до матичните гинеколози и до лабораториите доколку има промени во однос на Програмата за рана детекција на малигни заболувања.

Цена на услуга за активности поврзани со организација на скрининг и рана детекција на грло на матка изнесува :

Организација на скрининг и рана детекција на рак на грло на матка				
	Управа за електронско здравство	лица	Единечна цена во денари	Износ вкупен Годишно (во денари)
1.	Техничко лице – администратор	3	5.000,00	200.000,00

Институт за патологија - Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј, Скопје

Институт за патологија - Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје, ќе врши медицинска едукација на патолозите кои читаат ПАП тестови во рамки на скрининг на рак на грло на матка од сите Јавни здравствени установи и приватни здравствени установи кои имаат склучено договор со Фонд за

здравствено осигурување на Република Северна Македонија ќе одржува едукативни семинари за патолози и цитотехничари на кои ќе се презентираат препораки за организација на цитолошките лаборатории, техничка подготовка на цитолошките препарати, номенклатура, класификација и диференцијална дијагностика на нормалните, реактивните, преанцерозните и малигните промени на цервикалниот епител.

4. Следење на реализација на скрининг и рана детекција на рак на грло на матка

Следење на спроведувањето на скрининг и рана детекција на рак на грло на матка ја врши Министерство за здравство во соработка со Национална комисија за скрининг и рана детекција на рак на грло на матка на Република Северна Македонија и Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика-Медицинскиот факултет, Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје на рак на грло на матка.

5. Финансирање на активностите и извршители:

Р.Б	Активности	Извршители	Обем на активност	Износ во денари
1.	Организација на скрининг и рана детекција на рак на грло на матка	Министерство за здравство во соработка со Управата за електронско здравство – Мој термин	1	200.000,00
2.	Активност на матични гинеколози (оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија) за дополнителни трошоци за земање на ПАП тест на жени на возраст од 21-59 години кои во последните 3 години не направиле пап тест	Матични гинеколози	1	200,00
3.	Партиципација за цитолошка анализа – активност за Цитолошките лаборатории во јавно здравствените установи и оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за здравствената услуга читање на ПАП тест за жени на возраст од 21-59 години кои во последните 3 години не направиле пап тест	Цитолошки лаборатории во јавно здравствени установи и оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	1	60,00
4.	Извештај од скрининг на рак на грло на матка (годишен извештај за претходната година) Евалуација на програмата за скрининг на рак на дојка за 2023 година (годишна евалуација за претходната година)	Институт за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика - Медицинскиот факултет, Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1	200.000,00
5.	Мобилна гинеколошка амбуланта	ЈЗУ Универзитетска Клиника за гинекологија и акушерство во соработка со Македонско лекарско друштво и Црвен Крст на Република Северна Македонија	1	2.000.000,00
6.	Медицинска едукација на патолозите кои читаат ПАП тестови во рамки на скрининг на рак на грло на матка од сите ЈЗУ и ПЗУ кои имаат склучено договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	Институт патологија-Медицински факултет Скопје	1	200.000,00

II. Скрининг и рана детекција на рак на дојка

Ракот на дојката е најчесто малигно заболување кај жените во светот и во Република Северна Македонија. Во просек, секоја осма жена во својот животен век ќе се соочи со оваа болест. Воедно ракот на дојката е водечка причина за смртност и претставува глобален проблем. Но, со детекција и откривање на болеста во рана фаза, се намалува смртноста и до 30%. Мамографијата може да го детектира карциномот во негова предклиничка фаза. Во повеќе од 30 земји во светот постојат организирани национални програми за рано откривање на рак на дојка т.н скрининг што подразбира редовни мамографски прегледи на одреден временски интервал на жени на одредена возраст, кои се навидум здрави, односно немаат клинички симптоми на рак на дојка.

Примарна цел на раната детекција (скрининг) е намалување на смртноста од рак на дојката, подобрување на квалитетот на животот на пациентката и намалување на потребата од радиотераписки и онколошки третмани. Поради тоа Министерството за здравство, следејќи ги препораките на Европска Унија, Светската здравствена организација, како и примерите на повеќето земји во Европа, САД, Канада и Австралија, од април 2015 година започна да спроведува организиран скрининг.

Скрининг за рак на дојка значи преглед со мамографија на навидум здрави жени на одредена возраст и одреден временски интервал со цел откривање на карцином во рана фаза. Целна популација се жени кои никогаш не направиле мамографски преглед или не направиле мамографски преглед во последните две години, а се на возраст од 40-69 години. Интервалот на прегледи е две години.

Скринингот континуирано се следи со проценка на стапка на учество на поканети жени, стапка на дополнителни прегледи и детекција на рак на дојка, квалитет на опрема и персонал, со цел обезбедување квалитетно изведување на програмата.

Министерството за здравство и Националната комисија за рано откривање на рак на дојка ги следи препораките и насоките на Европската Унија

1. Приоритети и цели

Главна цел

Детекција на рак на дојка во ран стадиум на жените во Република Северна Македонија, преку спроведување на скринингот, а следејќи ги европските препораки за спроведување на организиран скрининг.

Дополнителни цели

Подигање на свеста на жената за значењето на редовните прегледи и раното откривање на карциномот;

Зајакнување на капацитетот на здравствените установи за спроведување на скрининг во поглед на кадар и опрема; Собирање и обработка на податоци за скринингот; Контрола на квалитетот во спроведување на скринингот; Континуирана едукација и обука за технолози и радиолози и континуирана анализа на вештините на технолозите и на поставените радиолошки дијагнози;

- Проширување на скрининг програмата во мамографските центри кои што ги исполнуваат критериумите за квалитет на апаратурата и стручната подготвеност на персоналот

- Набавка на национален ПАКС систем и Софтвер за контрола на квалитет

2. Показатели на успешност

Индикатори на успешност на спроведување на главната цел се:

- број на извршени снимања
- број на поканети жени во однос на вкупниот број на жени во старостниот интервал за скрининг (40–69 год) години и ќе остане можноста жените сами да се пријавуваат на страницата без разлика на тоа дали имаат позитивна фамилијарна анамнеза
- број на жени кои се јавиле на преглед и на кои што им е направено снимање
- број на жени кои што се повикани на дополнителни медицински испитувања
- број на жени со позитивен наод
- број на жени со позитивен наод во ран стадиум

- Извештај за техничкиот и дијагностичкиот квалитет на сликите и радијационата доза.
- Селектираните клучни индикатори се однесуваат на: 1) скрининг опфат; 2) стапка на учество во скрининг; 3) стапка на потреба и одговор за доиследување; 4) стапка на рак на дојка со дополнителна категоризација на наодот; 5) статус на лимфни јазли и категоризација; 6) стапка на интервален наод на рак на дојка; 7) учество на скрининг во наод на рак на дојка; 8) просечно време од скрининг до резултат, односно прв третман; 9) просечно време од индикација за операција и операција; 10) стапка на детекција на бенигна промена при отворена хируршка биопсија; и 11) стапка на мастектомии.

3. Патека на жена во скрининг програма

1. Жената добива покана со точно одреден ден, час и место на снимање - Јавна здравствена установа. На жената и е овозможено да откаже и презакаже термин за скрининг мамографија.
2. Специјалистите радиолози кои се вклучени во скринингот преку апликацијата креираат упат за мамографија РД Z12.3 Специјален скрининг преглед за неоплазма на дојка, согласно идентификацијата и мапирањето на жени од страна на управата за електронско здравство.
3. Јавните здравствени установи кои се вклучени во скринингот да обезбедат и дефинираат термини (распоред за снимање во редовното работно време) за мамографија .
4. Јавните здравствени установи кои се вклучени во скринингот да обезбедат и дефинираат термини и за дополнителни прегледи и тоа ехо, биопсија, и магнет на дојка (ова се однесува на Јавни здравствени установи кои ја имаат соодветната опрема и кадар за дополнителните прегледи).
5. Јавните здравствени установи кои се вклучени во скринингот да достават еднаш во месецот однапред припремен план за работа и термини до Управата за електронско здравство и Министерство за здравство.
6. Жена на која е направена скрининг мамографија ќе добие одговор на смс. Жени кои имаат суспектен наод и на кои им се потребни дополнителни испитувања ќе бидат контактирани преку смс и телефонски од Јавната здравствена установа.
7. Јавните здравствени установи во кои ќе се вршат дополнителните иследувања од страна на специјалистите радиолози ќе креираат упати за понатамошни иследувања во однапред дефинирани термини.
8. Жените со потврден хистопатолошки наод за малигно заболување на дојка од биопсијата, во рок од една недела од изготвениот хистопатолошки наод се упатуваат на торакална хирургија скрининг амбуланта со упат од специјалист радиолог, за што управата за електронско здравство креира амбуланта за жена од скрининг програмата.
9. Управата за електронско здравство ја интегрира апликацијата мој термин и скрининг здравство.
10. Мамографијата е бесплатна за жената. Скрининг мамографијата се врши со радиодијагностички упат Z12.3 креиран од радиолог од скрининг програмата и Министерството за здравство ја плаќа партиципацијата за пациентот од 80,00 денари.

Радиодијагностички упат Z12.3 ќе се користи само за жени организирани во скрининг програмата. Жените со клинички симптоми за промени во дојка (позитивна клиничка слика) ќе бидат упатувани согласно патеката за упатување донесена од страна на Министерството за здравство.

Пропратната документација ќе биде доказ за сработеното за периодот за кој ќе се доставува фактура до Министерството за здравство и фактура за пакет на извршени услуги до Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за осигурени лица.

Министерство за здравство ќе плаќа и услуга за жени во скрининг мамографија за неосигурено лице.

Потребните понатамошни испитувања (ехо, биопсија, магнет на дојка, бележење на дојка и галактографија) се вршат со упат креиран од радиолог во Националниот систем за електронски евиденции во здравството (Мој Термин), а партиципацијата ја плаќа жената.

11. Скрининг за жени од 40 до 69 години ќе имаат можност да се пријават самостојно на веб сајтот www.skrining.zdravstvo.gov.mk.

Се воведува прашалник за жените опфатени во скрининг програма кој ќе биде електронски достапен на веб сајтот www.skrining.zdravstvo.gov.mk.

12. Јавните здравствени установи и матичните доктори треба да обезбедат и олеснат промоција на националната превентивна програма во своите простории со достапни комуникациски материјали и алатки кои се дел од превентивната програма. Тие треба да обезбедат најмалку 25% од просторот и инфраструктурата наменети за информирање и рекламирање во просториите на здравствените установи (рамки за постери, брошури, билборди, LCD дисплеи...) да бидат наменети за бесплатна промоција на националната превентивна програма за скрининг за рана детекција на рак на дојка.

4. Активности на извршители

Управа за електронско здравство

- Повикување на целната група жени, закажување на жени, креирање на одговори, мапирање на општини, креирање на корисници и ажурирање на постоечките во апликацијата скрининг, техничка поддршка на скринингот,
- Управата за електронско здравство го воспоставува системот за електронско управување со програмата за скрининг преку дефинирање, изградба, одржување и унапредување на софтверско решение. Системот е интегриран со Националниот систем за електронски евиденции во здравството (Мој Термин), систем во кој покрај податоците за пациентите, се водат податоци за сите здравствени установи и здравствениот кадар кој работи во нив. Системот е поделен во функционални модули кои ги опфаќаат сите сегменти на процесот на скрининг започнувајќи од планирање на програмата, креирање и испраќање на покани, внесување на податоци за извршено снимање, испраќање на одговори до снимените жени како и овозможување на натамошни упатувања. Преку системот се формира т.н. мамографско досие за секоја жена кое претставува основа за формирање на Регистер за скрининг
- Управата за електронско здравство дава поддршка на Националната комисија и Министерството за здравство и во останатите сегменти, како што се уредување на веб страница, организирање на едукации, работилници и други настани поврзани со скринингот.

Цена на услуга за активности поврзани со организација на мамографски скрининг за рана детекција на карцином на дојка изнесува:

Организација на скрининг и рана детекција на рак на дојка					
	Управа за електронско здравство	лица	Единечна цена во денари	во	Износ вкупен Годишно (во денари)
1.	Техничко лице – администратор	3	5.000,00		200.000,00

Мамографија - снимање и интерпретација на скрининг мамографија за жени од 40-69 години

Јавни здравствени установи- Мамографски центри

Јавните здравствени установи кои имаат мамографски кабинет опремени со дигитални мамографски апарати се учесници во Националната програма. Во овие центри корисниците имаат улога за подготовка на целокупниот административен процес за мамографија во установата, евидентирањето на жената која е дојдена на снимање и го врши самото снимање, радиолошки технолог кој внесува медицински податоци во прашалникот и врши снимање и радиологот кој го внесува медицинскиот извештај (мислење) за снимената жена. Јавните здравствени установи се одговорни за обезбедување на услови за работа и контрола на квалитет на опремата во мамографскиот центар.

Програмата скрининг за рана детекција на рак на дојка ја спроведуваат Јавни здравствени установи кои ги исполнуваат условите во однос на простор, опрема, кадар.

Проширувањето на мамографски центри за скрининг мамографија снимање зависи од исполнетоста на условите поставени од Националната комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка.

- Прво извршена контрола на апаратот просторот кои ја прават физичарите од Институт за јавно здравје за што се доставува извештај до националната комисија
- Обука на радиолошки технолози на Универзитетски Институт за радиологија извршена од страна на радиолошки технолог од Универзитетски Институт за радиологија кој доставува извештај до Националната Комисија за исходот од обуката и подготвеноста на радиолошки технолози кои поминале обука да се вклучат во скрининг мамографија.

Одговорен и референтен центар - ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија - Скопје

ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија како извршител ја спроведува скрининг и рана детекција на рак на дојка согласно насоките и задачите дадени од Националната комисија за скрининг и рана детекција на

рак на дојка при Министерството за здравство и во соработка со Управата за електронско здравство, со цел да ја постигне нејзината цел - намалување на смртноста кај целната популација на жени.

ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија да го следи концептот за имплементација на програмата за скрининг и рана детекција на рак на дојка и дефинираните професионални критериуми во однос на организацијата на програмата.

При спроведувањето на програмата Националната комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и Институт за радиологија се водат согласно насоките и препораките на Европската Унија (ЕЦИБЦ) и Словенија.

Радиолозите да ги извршуваат задачите во редовно работно време согласно календарот на активности за секој лекар специјалист.

Радиолошкиот технолог, техничкото лице/аминистратор и одговорното лице за финансиско-правните работи да ги извршуваат задачите во редовно работно време .

ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија во соработка со Национална комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и Министерство за здравство, а согласно насоки и план доставен од страна на Министерство за здравство ги спроведува следните активности:

- подготвува прирачник за скрининг програмата.
- спроведува стандарди за работа на носителот на програмата, упатства кои се согласно Стандардни оперативни процедури (СОП). Како составен дел од нив се Протоколите и анексите кои се приложени кон упатствата на програмата,
- составува прирачник за потребен простор за апаратура, простор за амбуланта, опрема и кадар
- составува насоки и патека за преглед на жената (дијагностички и скрининг преглед),
- изготвува план за термини за скрининг мамографски преглед, ехо, биопсија, бележење и магнет на дојка,
- во соработка со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија континуирано ги ажурира радиолошките услуги за преглед на дојка,
- континуирано го следи спроведувањето на програмата во ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија,
- планира и развива капацитети (персонал, опрема, простории) согласно потребите за спроведување на скрининг програмата,
- врши доедукација, едукација и обука на радиолошки технолози и специјалисти радиолози,
- врши контрола на квалитет на интерпретација на скрининг мамографијата, контрола на навремено интерпретирање на скрининг мамографија, контрола на патот на жената од скрининг мамографија до третман и
- составува упатство/а, протокол за квалитет на мамографска слика.

Според упатствата мамограмите добиени во скрининг програма мора редовно да се евалуираат, за да се осигура дека квалитетот на добиените слики е над 75% од оценката 1 (совршена и добра) и помала од 3% од оценката 3 (несоодветна).

ЈЗУ Универзитетски институт за Радиологија – Скопје ги врши сите дијагностички модалитети потребни и тоа: мамографија, ехо на дојка, биопсија, предоперативно бележење, галактографија и магнет на дојка, соодветно ги архивира мамографиите и податоците за жената и континуирано ги информира жените за скрининг програмата (информативен материјал, постери итн.).

Начин на фактурирање на услугите - Одговорен и референтен центар - ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија – Скопје.

Министерството за здравство месечно ќе ги распределува средствата на здравствената установа, извршител на активностите врз основа на доставени фактури и извештаи за реализација на активностите .

Во прилог на фактурите здравствената установа има обврска да достави :

Фактура, извештај и изјава до Министерство за здравство за тимот кој ќе ги извршува горенаведените активности со кој ќе склучи поединечни договори со лицата вработени во ЈЗУ Универзитетски Институт за радиологија и ќе склучи поединечни договори со извршители радиолози супспецијалисти кои се дел од Национална комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и кои учествуваат во скринингот на дојка а не се вработени во Универзитетски Институтот за радиологија.

Специјалисти радиолози

Во програмата се вклучени специјалисти радиолози со дополнителна едукација субспецијализација за радиодиагностика на дојка или последипломски студии поврзани со радиодиагностика на дојка и минимум 700 прочитани мамографии годишно.

Радиолошки технологии

Во програмата се вклучени радиолошки технологии со работно искуство и помината едукација за снимање – мамографија и се задолжени за пополнување на прашалникот за жената во скрининг дојка и административно-техничка поддршка на специјалистот радиолог.

Цена на услуга за активности поврзани со снимање и интерпретација на скрининг мамографија за жени од 40-69 години изнесува:

Табела: Снимање и интерпретација на скрининг мамографија за жени од 40-69 години и партиципација		
	Извршители	Единечна цена во (мкд) денари
1.	Специјалисти радиолози - интерпретација на мамографска слика	300,00
2.	Радиолошки технологии - снимање	100,00
3.	Министерство за здравство – партиципација	80,00
4.	Министерство за здравство – неосигурани лица согласно референтна цена на Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	1.075,00

Министерство за здравство и Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија

Министерството за здравство од програмата ја плаќа партиципацијата за жената во износ од 80,00 денари на Јавната здравствена установа вклучена во скринингот. Скрининг мамографијата се врши со радиодиагностички упат Z12.3 креиран од радиолог.

Пропратната документација ќе биде доказ за сработеното за периодот за кој ќе се доставува фактура до Министерството за здравство и фактура за пакет на извршени услуги до Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за осигурени лица.

Фактурата и извештајот електронски се генерира во модулот скрининг дојка.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје спроведува годишна евалуација на организацијата на програмата за скрининг на рак на дојка во тековната година за секоја претходна година. Евалуацијата на програмата за скрининг на рак на дојка ги обработува динамичките промени во имплементацијата на истата во однос на: 1) промени во здравствената политика од интерес за спроведување на скринингот на рачна дојка; 2) состојба со здравствен кадар од интерес за скрининг на рак на дојка; 3) буџет – покриеност на активности и евентуални целни потреби од зголемување; 4) динамика на целна група, индицирање на потенцијални диспаритети и опфат на скринингот; 5) мамографски центри – состојба во однос на опрема, услови, кадар; 6) мамографски центри – приказ на контрола на квалитет и регистрирање на дози; 7) остварувања/препреки на патеката на жената во скрининг за рак на дојка; 8) предности/недостатоци во организацијата на скринингот (повикување, закажување, читање, чување на податоци); 9) посочувања на донесени решенија/протоколи од Комисијата; 10) согледувања според БИ-РАДС класификација; и 10) согледувања и препораки со цел за доближување на скринингот кон повисоки организациони аспекти согласно меѓународно прифатени критериуми.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, годишната евалуација на програмата за скрининг на рак на дојка изготвена во тековната година за претходната година ја поднесува во електронска форма до Националната Комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка на разгледување. Истата по усвојување од Комисијата, ќе биде калогизирана во НУБ “Св. Климент Охридски” и ќе биде објавена на веб страната на Министерството за здравство и на веб страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје. Износ во денари 100.000,00 денари.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, изготвува годишен извештај за успешност на имплементација на програмата за скрининг на рак на дојка и анализа на согледувања (наоди) преку мониторинг на клучни индикатори селектирани согласно ЕУ прописи. Селектираните клучни индикатори се однесуваат на: 1) скрининг опфат; 2) стапка на учество во скрининг; 3) стапка на потреба и одговор за доиследување; 4) стапка на рак на дојка со дополнителна категоризација на наодот; 5) статус на лимфни јазли и категоризација; 6) стапка на интервален наод на рак на дојка; 7) учество на скрининг во наод на рак на дојка; 8) просечно време од скрининг до резултат, односно прв третман; 9) просечно време од индикација за операција и операција; 10) стапка на детекција на бенигна промена при отворена хируршка биопсија; и 11) стапка на мастектомии.

Дополнително, Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје ќе направи и анализа и толкување на селектирани клучни индикатори од скринингот со податоци добиени од прашалниците пополнети од жените учеснички во скринингот.

Профилот на потребните податоци од спроведениот скрининг за целите на годишниот извештај ги дефинира Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, и ги обезбедува во соработка со Управата за електронско здравство.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, годишната евалуација на програмата за скрининг на рак на дојка ја поднесува во електронска форма до Националната Комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка на разгледување. Истата по усвојување од Комисијата ќе биде калогизирана во НУБ “Св. Климент Охридски” и ќе биде објавена на веб страната на Министерството за здравство и на веб страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје. Износ во денари 100.000,00 денари.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј - Скопје – во рамките на **Национален скрининг регистар за рак на дојка**, согласно ЕУ прописите, ќе ги дефинира и мониторира: 1) клучните индикатори за имплементација на програмата за скрининг на рак на дојка; 2) клучните индикатори за наодите од скринингот и ефикасноста при неговото спроведување; и 3) клучни информации со потенцијална предиктивна улога за резултатите од скринингот. Дополнително, Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје ќе врши анализа согласно ЕУ прописите на дефинираните клучни индикатори и клучни информации споменати погоре, и ќе дава експертско толкување на истите и насоки за интервенција. Согледувањата од скринингот ќе ги вклучува со актуелните морбидитетни и морталитетни податоци за ракот на дојка во земјата со интенција за проценка на сензитивност на процесот. Во согласност со Министерството за здравство и Комисијата согледувањата и резултатите од анализите ќе бидат преточени во научни публикации од интерес за земјата.

За активностите во рамките на **Национален скрининг регистар за рак на дојка**, Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје тесно ќе соработува со Управата за електронско здравство за потребните податоци од интерес.

Податоците од програмата за скрининг на карцином на дојка се чуваат во систематски регистар за скрининг заснован на податоците за број на население, база на податоци за регистар за скрининг на рак на дојка, која собира и ажурира поединечни податоци, како што е препорачано во упатствата на ЕУ [6,15,16]. Сеопфатни податоци за целната популација се добиени од Централниот регистар на население на Република Северна Македонија кој се ажурира секојдневно (комплетни информации за возраста, виталниот статус и местото на живеење). Дополнително, регистарот за скрининг има секојдневно ажурирана е-врска со базата на податоци на Регистар за рак (информации за рак на дојка) на Република Северна Македонија и со Регистарот на просторни единици (комплетни информации за живеалиштето). Следењето на програмата за скрининг е олеснето со посебен софтверски систем за документација, специјално дизајниран за програмата за борба против рак на дојка. Податоците на секој чекор во процесот на проверка се регистрирани и достапни за

евалуација преку овој софтвер, кој полуавтоматски генерира параметри за изведба и вклучува функционалност за безбедност во некои модули. Програмот е поврзан со болничкиот и радиолошки информациски систем во РИС и ПАКС - архивирање на слики и комуникациски систем (RIS и со Picture Archiving and Communication System PACS). Сите скрининг слики се зачувани во централниот ПАКС (PACS). Сите мобилни и стационарни единици треба да користат соодветен софтвер за испраќање слики до ПАКС (PACS) преку широка мрежа. Износ во денари 100.000,00 денари.

Фондот за население на обединети нации – УНФПА- во соработка со Министерство за здравство

Изготвување на информативни/едукативни материјали, брошури, или користење на социјалните мрежи ќе се врши со поддршка на Фондот за население на обединети нации – УНФПА во консултација со Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на дојка во Република Северна Македонија.

Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија - Обезбедување на квалитет и контрола

Контрола на квалитет треба да обезбеди:

Мамографската апаратура да овозможи најдобра можна слика со најниски можни дози на зрачење, согласно принципите на ALARA (оптимизирање на мамографската апаратура).

Истата се изведува: како редовна процедура; после зафати за редовно одржување и после извршени поправки на системот за мамографија.

Се изведуваат редовни контроли на квалитет според даден протокол за тестирање на:

- квалитетот на мамографскиот апарат,
- дозата на зрачење кај пациентите,
- техниката на радиографското снимање,
- квалитетот на радиографската слика и
- контрола на квалитет на мониторите на професионалните работни станици кај радиологот.

Контролата на квалитет на мамографската апаратура, регистрирање на зрачните дози кај пациентите и контролата на квалитет на мониторите на професионалните работни станици ја врши медицински физичар од Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија – Скопје.

Контрола на техника на радиографското снимање и квалитетот на мамографските слики ја вршат специјалист радиолог и радиолошки технолог.

Согласно член 7 од Правилникот за начинот и роковите на испитување на изворите на јонизирачко зрачење, мерење на изложеноста на пациентите при дијагностички и терапевтски постапки, водење на евиденција и поднесување на извештаи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 126/10), мерењето на изложеноста на пациентите при дијагностички и терапевтски постапки се врши преку мерење на дозата на зрачење со соодветни мерила (дозиметри, dose area product meters и сл.) или проценка на дозата согласно параметрите кои се користени при постапката (вид и енергија на зрачењето, време на изложување на пациентот, јачина на струјата, проекција на снимањето, број на дијагностички или терапевтски постапки и сл.)

Обработката на податоците од редовните мерења на зрачните дози, контрола на квалитетот на слика, перформансите на апаратите, техниката на снимање и слично, ќе се врши со напредна компјутерска технологија по обезбедување на истата со софтвер кој што автоматски ќе ги собира и следи овие параметри (DoseTracking and Management System) кој ќе овозможува централен технички мониторинг на квалитетот на програмата за скрининг на ракот на дојка, контрола на квалитетот на апаратите, зголемена стабилност, сигурност и квалитет на слика и контрола на дозите.

Деталните информации обезбедени од софтверот за мониторинг на дозата имаат цел да овозможат најдобар можен квалитет на сликата, притоа минимизирајќи ја изложеноста на радијација на пациентот преку оптимизација на мамографските уреди како однос од најдобра можна слика со најмала можна доза,

По набавка на софтверот ќе се следат параметри на мамографските апарати како дел од редовната контрола на квалитет.

Добиените информации од софтверот за мерење и следење на зрачните дози дополнително ќе се евидентираат во посебен протокол утврден со државната програма за обезбедување квалитет за мамографски скрининг, изработен од страна на стручни лица (радиолог, технолог, физичар со специјализација по медицинска физика, а по насока на Националната комисија за скрининг и истиот треба да биде усвоен од Министерството за здравство.

Дневни и седмични тестирања на апаратурата ќе ги изведуваат радиолошките технолози во мамографските центри и податоците од истите ќе се превземаат директно електронски со помош на софтвер кој треба да биде обезбеден за потребите на Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија за понатамошна обработка и анализа и изготвување на извештаи.

Контролата на квалитет на слика ја спроведува медицински физичар, специјално обучен од областа на контрола на квалитетот на мамографијата заедно со радиолошки технолог и радиолог.

Со помош на добиени податоци ќе се изготвуваат квартални или шест месечни извештаи.

Годишни тестирања на апаратурата во мамографските центри, процена на дозите на пациентите и контрола на квалитет на мониторите ќе бидат изведувани од страна на стручен тим од Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија, според утврден протокол за контрола на квалитет.

Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија			
1.	Активност	Количина	Единечна цена
	Обезбедување на квалитет и контрола	1	5.000,00

Институт за патологија – Скопје

Институт за патологија спроведува јавна набавка за тестови за анализа на материјал од биопсија. Резултатите од биопсијата – хистопатолошкиот наод се внесува во Националниот систем за електронски евиденции во здравството (Мој Термин) .

5. Финансирање на активностите и извршители

Р.Б	Активности	Извршители	Обем на активност	Износ во денари
1.	Организација на скрининг програма дојка	Министерство за здравство и Управа за електронско здравство	1	200.000,00
2.	Евалуација на програмата за скрининг на рак на дојка за 2023 година – (годишна евалуација за претходната година) Извештај од скрининг на рак на дојка - (годишен извештај за претходната година) Национален Регистар за скрининг на рак на дојка	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика, Медицински факултет, , Универзитет Свети Кирил и Методиј Скопје	1	300.000,00
3.	Мамографија интерпретација на слики скрининг за жени од 40-69	Јавни здравствени установи вклучени во скрининг	1	300,00
4.	Мамографија снимање скрининг за жени од 40-69	Јавни здравствени установи вклучени во скрининг	1	100,00
5.	Мамографија партиципација за жени од 40-69	Јавни здравствени установи вклучени во скрининг	1	80,00
6.	Обезбедување на професионална и логистичка поддршка на Националаната комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и Министерство за здравство	Референтен Центар- Јавна здравствена установа- Универзитетски институт за радиологија - Скопје	1	1.000.000,00
7.	Контрола на квалитет на мамографски центри во јавно здравствени установи	ЈЗУ Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	1	5.000,00
8.	Набавка на тестови за анализа на биопсии од суспектни лезии добиени од скринингот	Институт за патологија - Скопје	1	100.000,00

6.Следење на реализација на Програмата

Следење на спроведувањето на активностите ги врши Министерство за здравство во соработка со Национална комисија за рана детекција и скрининг на рак на дојка на Република Северна Македонија и Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје.

III. Скрининг и рана детекција на рак на дебело црево

1. Цел на активност за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево

Цел на активност за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево е намалување на морбилитетот и mortalitetot на населението во Република Северна Македонија од рак на дебело црево. Стратегијата за подобрување на раното откривање на ракот на дебело црево подразбира и подобра информираност на населението за значењето на раното откривање на ракот на дебелото црево и едукација на здравствениот кадар за самата програма.

Да се намали mortalitetot со колоректален карцином. Да се редуцира инциденцата на колоректален карцином. Да се зголеми пропорцијата на рано откриени на колоректален карцином од 14% до повеќе од 50% за 10 години. Да се подобри квалитетот на живот на пациенти со колоректален карцином и да се намали трошокот за третман од заболени од колоректален карцином.

2. Индикатори за спроведување на активност за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево

- 1) скрининг опфат;
- 2) стапка на учество;
- 3) стапка на задржување;
- 4) стапка на откриени абнормалности со категоризација на наодот;
- 5) стапка на потреба и на одговор за доиследување;
- 6) стапка на рак на дебело црево со дополнителна категоризација на наодот;
- 7) стапка на интервален наод на рак на дебело црево;
- 8) статус на лимфни јазли и категоризација;
- 9) учество на скринингот во вкупен наод на рак на дебело црево;
- 10) просечно време од скрининг до: резултат од скрининг, финална дијагноза, прв третман;
- 11) просечно време од скрининг индикација до операција;
- 12) стапка на компликации поврзани со скрининг (перфорација, крварење итн);
- 13) индицирани денови хоспитализација после скрининг;
- 14) стапка на компликации поврзани со дополнителни/ упатни прегледи од скрининг;
- 15) стапка на дијагностицирани со бенигни промени во дебело црево и категоризација на наодот и
- 16) стапка дијагностицирани со карцином на дебело црево и категоризација на наодот.

3. Извршители на скрининг и рана детекција на рак на дебело црево

- Министерство за здравство,
- Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија,
- Управа за електронско здравство,
- Институт за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје,
- Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гастроентерохепатологија и други здравствени установи кои ќе бидат вклучени во скринингот и
- матични доктори.

4. Спроведување на скрининг колоноскопија

Преку Националниот систем за електронска евиденција ќе се обезбеди список на пациенти кои наполниле 50 години кој редовно ќе се обработува.

Согласно потребите и капацитетите по препорака на националната комисија за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево списокот ќе се дополнува (и со предвидената возраст).

Идентификувани ќе бидат пациенти со просечен ризик за колоректален карцином кои ќе бидат опфатени со програмата на возраст од 50 до 75 години, а кај кои досега согласно достапните податоци од Националниот систем за електронска евиденција не се евидентирани следните состојби :

Пациенти кои веќе се вклучени во дијагностички или терапевтски третмани за колоректален карцином: полип на дебело црево (K63.5), улцеративен колитис (K51), Кронева болест (K50), малигна неоплазма на колон (C18); состојби кои можат да предизвикаат акутни крвавења и активни хемороидални крвавења, пациенти

кои претходно имаат отстрането аденоми со колоноскопија, пациенти кои имаат направено колоноскопија во изминативе 3 години со доказ дека резултатите се уредни.

5. Министерство за здравство и Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија

Министерството за здравство ќе врши планирање, координација и следење на целокупните активности поврзани со скринингот и финансирање на активностите предвидени со програмата. Програмата за скрининг на рак на дебело црево ќе се спроведува согласно насоки на Националната комисија за спроведување на Програмата за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево во Министерството за здравство, која ќе врши и стручен надзор на спроведување на скрининг колоноскопија, и ќе му предлага на министерот за здравство насоки за организација, координација и следење на Програмата.

6. Цена на услуга за активности поврзани со скрининг колоноскопија за јавна здравствена установа изнесува:

Табела: Скрининг колоноскопија и партиципација		
	Извршители	Единечна цена во (мкд) денари
1.	Тим во Јавна здравствена установа (спец. гастроентерохепатолог, медицинска сестра, болничар) за тимот од здравствената установа кој ќе врши скрининг колоноскопија надвор од работно време	5.000,00
2.	Министерство за здравство пакет за неосигурени лица	4.500,00
3.	Министерство за здравство партиципацијата за осигурени лица во зависност од пакетот кој се избира од страна на специјалистот гастроентерохепатолог и тоа :АИМ23 , АИМ34 и АГЕХ4	450,00 700.00 550.00

7. Министерство за здравство и Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија

Министерството за здравство од програмата ја плаќа партиципацијата за пациентот во зависност од пакетот кој се избира од страна на специјалистот гастроентерохепатолог и тоа пакети АИМ23, АИМ34 и АГЕХ4, за осигурени лица и цена на услуга за неосигурени лица во износ од 4.500.00 денари.

Пакет	Метода	Референтна цена во денари	Партиципација во денари
АИМ23	Колоноскопија (тотална)	4.500	450.00
АИМ34	Колоноскопија со анестезија	6.750	700.00
АГЕХ4	Колоноскопија со биопсија	5.620	550.00

8. Скрининг колоноскопија се врши со упат од избран лекар ОБРАЗЕЦ СУЗ, дијагностичка процедура.

Пропратната документација ќе биде доказ за сработеното за периодот за кој ќе се доставува фактура до Министерството за здравство и фактура за пакет на извршени услуги до Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за осигурени лица.

Фактурата и извештајот електронски се генерира во Националниот систем за електронска евиденција за скрининг колоноскопија.

9. Управа за електронско здравство

Управата за електронско здравство ќе обезбеди листа на пациенти кои треба да бидат повикани од својот матичен доктор на скрининг колоноскопија. Листата ќе содржи податоци за пациентот и за неговиот матичен лекар. Управа за електронско здравство ќе ги испрати до матичните лекари изготвените листи на пациенти.

Управата за електронско здравство ќе подготви апликација за регистар за скрининг на рак на дебело црево, ќе изврши едукација за негова имплементација и користење.

Управата за електронско здравство во системот на Мој термин кај секој матичен лекар да ја нуди листата на пациенти со соодветната возраст предвидена за таа година за да може матичниот доктор да ги контактира пациентите и доколку пациентот ги исполнуваат услови да ги закаже за скрининг колоноскопија.

Да овозможи електронско внесување на прашалникот кој треба да се пополни од страна на матичниот лекар и и упатствата за прочистување за пациентот.

Да овозможи прикачување на резултат и пополнување на образец дефиниран од националната комисија.

Да овозможи техничка поддршка во однос на системот на Мој термин и за матичните лекари и за здравствените установи доколку имаат потреба од истата, одржување на обуки за имплементација на новиот модул за Скрининг на рак на дебело црево.

Да одржува обуки за презентација на нови функционалности поврзано со фактурирањето, креирање нови корисници и ажурирање на податоци на постоечките, изготвување на извештаи за реализирани скрининг колоноскопии за одредени периоди (месечни, квартални, полугодишни, годишни, кои на барање на **Институт за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика - Медицинскиот факултет, Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје** и Министерството за здравство ќе бидат доставени за понатамошна анализа, електронски промени и надградби и нивна имплементација во системот и изготвување на Упатства за работа и изготвување на дописи/известувања и извршителите на програмата доколку има промени во однос на Програмата за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево рана детекција на малигни заболувања.

Цена на услуга за активности поврзани со организација на скрининг и рана детекција на дебело црево изнесува:

Организација на скрининг и рана детекција на рак на дебело црево				
	Управа за електронско здравство	лица	Единечна цена во денари	Износ вкупен Годишно (во денари)
1.	Техничко лице – администратор	3	5.000,00	200.000,00

10. Институт за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика - Медицинскиот факултет, Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, изготвува годишен извештај за успешност на имплементација на програмата за скрининг на рак на дебело и анализа на согледувања (наоди) преку мониторинг на клучни индикатори селектирани согласно ЕУ прописи. Селектираните клучни индикатори се однесуваат на: 1) скрининг опфат; 2) стапка на учество во скрининг; 3) стапка на задржување во скрининг; 4) стапка на откриени абнормалности со категоризација на наодот; 5) стапка на потреба и на одговор за доиследување; 6) стапка на рак на дебело црево со дополнителна категоризација на наодот; 7) стапка на интервален наод на рак на дебело црево; 8) статус на линфни јазли и категоризација; 9) учество на скринингот во вкупен наод на рак на дебело црево; 10) просечно време од скрининг до: резултат од скрининг, финална дијагноза, прв третман; 11) просечно време од индикација до операција; 12) стапка на компликации поврзани со скрининг (перфорација, крварење итн); 13) индицирани денови хоспитализација после скрининг; 14) стапка на компликации поврзани со дополнителни/ упатни прегледи од скрининг; 15) стапка на мажи/жени дијагностицирани со бенигни промени во дебело црево и категоризација на наодот; 16) стапка на мажи/жени дијагностицирани со карцином на дебело црево и категоризација на наодот; износ во денари 100.000,00 денари.

Дополнително, Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје ќе направи и анализа и толкување на селектирани клучни индикатори од скринингот со податоци добиени од прашалниците пополнети од учесниците во скринингот. Ќе биде направена и вкрстена анализа со актуелната морбидететна и морталитетна состојба во земјата во однос на ракот на дебело црево.

Профилот на потребните податоци од спроведениот скрининг за целите на годишниот извештај ги дефинира Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, и ги обезбедува во соработка со Управата за електронско здравство. Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот

факултет, Универзитет Свети Кирил и Методи – Скопје, годишната евалуација на програмата за скрининг на рак на дебело црево ја поднесува во електронска форма до Националната Комисија за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево на разгледување. Истата по усвојување од Комисијата ќе биде каталогизирана во НУБ “Св. Климент Охридски” и ќе биде објавена на веб страната на Министерството за здравство и на веб страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје.

Информатичкиот систем на Управата за електронско здравство (УЕЗ) собира и генерира специфични податоци, и обезбедува сеопфатна информатичка поддршка која е на располагање на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика-Медицинскиот факултет, Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје, во спроведувањето на неговите активности во рамките на скрининг програмата.

Податоците од јавните здравствени установи каде се изведува скрининг колоноскопија, ја образуваат основата на електронската база на релевантни податоци произлезени од програмата за скрининг на рак на дебело црево која Управата за електронска евиденција постојано ја надградува со нови кои во континуитет се генерираат во нив. Износ во денари 100.000,00 денари.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика- Медицинскиот факултет , Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје				
Р.Б	активност	кол	Единечна цена во денари	Вкупен износ во денари
1.	Годишен извештај за скрининг и рана детекција на рак на дебело црево Евалуација на програмата за скрининг на рак на дојка за 2023 година – (годишна евалуација за претходната година)	2	100.000,00	200.000,00

11. Матични доктори

Матичните лекари во примарната здравствена заштита, ќе ги информираат своите пациенти за можноста за скрининг колоноскопија и ќе ги советуваат да направат скрининг колоноскопија, врз основа на листата на пациенти креирана преку Националниот систем за електронска евиденција.

Матичниот доктор обавува разговор телефонски/и или во лично присуство на пациентот во ординацијата на матичниот доктор со што пациентот се информира за придобивките од скрининг колоноскопијата.

Матичниот доктор во системот пополнува прашалник за одредување на нивото на ризик за колоректален карцином (цел на овој популациски-базиран скрининг се лицата со просечен/среден ризик; предлог прашалникот е креиран електронски).

Матичниот доктор врши регистрација во системот на Мој термин дали пациентот прифаќа/не прифаќа скрининг колоноскопија (евиденција дека било разговарано со него и му било посочено за придобивката од скрининг колоноскопија).

Доколку пациентот се согласи: матичниот доктор закажува термин во амбуланта за скрининг колоноскопија во соодветна здравствена установа во која се врши скрининг колоноскопија.

Креирање упат за колоноскопија од страна на матичниот доктор ,при што упатството за прочистување ќе се генерира веднаш со добивањето на термин за скрининг колоноскопија.

Да се генерираат два вида на упатства за прочистување: едно за пациенти со термин до 12 часот, и упатство за пациенти со термин после 12 часот.

Управата за електронско здравство треба да овозможи посебни термини за пациентите за скрининг колоноскопија.

Матичните доктори за секое регрутирање на пациенти за скрининг колоноскопија, а врз основа на електронски креирана фактура, извештај и изјава во националниот систем за електронска евиденција, ќе фактурираат на Министерството за здравство.

Фактурата, извештајот и изјавата за потврда на спроведените активности се потпишуват од Директорот на Приватната здравствена установа. Цена на услуга изнесува 100.00 денари од пациент.

Приватни здравствени установи – матични доктори			
Р.Б	Активност	Количина	Единечна цена во денари
1.	Регрутирање на пациенти за скрининг колоноскопија за пациенти кои дале согласност за скрининг колоноскопија	1	100.00
2.	Регрутирање на пациенти за скрининг колоноскопија за пациенти кои не дале согласност за скрининг колоноскопија	1	50.00

12. Јавна здравствена установа – скрининг колоноскопија

Земајќи ги во предвид просечното времетраење на самиот преглед; времето потребно за сместување на пациентот, негова подготовка и краток разговор со докторот и медицинската сестра; потпишување на Информирана согласност за прегледот; аплицирање на венска линија во случај на потреба од седација; пишување на писмен извештај за направениот преглед и времето потребно за местење на апаратот и дезинфекција после завршен преглед, во една смена во редовно работно време од 09.00 – 15.00 часот можат да бидат предвидени 7 термини за колоноскопија, а 5 термини во попладневна смена (дополнителна работа) од 15.00 – 20.00 часот, доколку за дополнителни термини има потреба.

Со цел поголемо учество на пациентите кон скрининг програмата да се земе во предвид опција за свесна седација.

Јавната здравствена установа а врз основа на електронски креирани фактура, извештај и изјава во националниот систем за електронска евиденција, ќе фактурира на Министерството за здравство.

Фактурата, извештајот и изјавата за потврда на спроведените активности се доставуваат до Министерство за здравство потпишани и архивирани.

13. Финансирање на активностите и извршители ;

Р.Б	Активности	Извршители	Обем на активност	Износ во денари
1.	Организација на скрининг и рана детекција на рак на дебело црево	Управа за електронско здравство, Министерство за здравство	1	200.000,00
2.	Евалуација на програмата за скрининг на рак на дојка за 2023 година – (годишна евалуација за претходната година) Годишен извештај за скрининг на рак на дебело црево	Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика- Медицинскиот факултет , Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1	200.000,00
3.	Тим во Јавна здравствена установа (спец.гастроентерохепатолог,медицинска сестра, болничар) за тимот од здравствената установа кој ќе врши скрининг колоноскопија надвор од работно време	Јавни здравствени установи скрининг колоноскопија	1,00	5.000,00
4.	Пакет за неосигурени лица скрининг колоноскопија	Министерство за здравство	1	4.500,00

5.	Партиципацијата за осигурени лица во зависност од пакетот кој се избира од страна на специјалистот гастроентерохепатолог и тоа : АИМ23	Министерство за здравство	1	450,00
6.	Партиципацијата за осигурени лица во зависност од пакетот кој се избира од страна на специјалистот гастроентерохепатолог и тоа : АИМ34	Министерство за здравство	1	700,00
7.	Партиципацијата за осигурени лица во зависност од пакетот кој се избира од страна на специјалистот гастроентерохепатолог и тоа: АГЕХ4	Министерство за здравство	1	550,00
8.	Регрутирање на пациенти за скрининг колоноскопија за пациенти кои дале согласност за скрининг колоноскопија	Матични доктори	1	100,00
9.	Регрутирање на пациенти за скрининг колоноскопија за пациенти кои не дале согласност за скрининг колоноскопија	Матични доктори	1	50,00

14. Следење на реализација на Програмата

Следење на спроведувањето на оваа програма, ја врши Министерство за здравство во соработка со Национална комисија за рана детекција и скрининг на рак на дебело црево на Република Северна Македонија и Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје и истиот се објавува на веб страната на Министерството за здравство.

IV. Национални студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево, рак на црн дроб, рак на бели дробови, рак на кожа и кардиоваскуларни болести - Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје

1. Институтот за Епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј - Скопје согласно препораките на Светската здравствена организација, Европскиот центар за контрола на болести и Европската Унија спроведува годишни национални студии за болестите од најголем јавно здравствен интерес за населението и здравствените авторитети во Република Северна Македонија. Националните студии се однесуваат најчестите малигни заболувања (рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево, рак на црн дроб, рак на бели дробови, и рак на кожа), како и на кардиоваскуларните болести. Болестите од интерес за студиите се водечки од аспект на учеството во вкупниот mortalitet и morbiditet во земјата. Според дизајнот се работи за аналитички студии на пресек кои го обработуваат morbiditetот и mortalitetот на секое од горе споменатите заболувања поединечно како и нивната развојна тенденција.

Извор на податоци за Националните студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево, рак на црн дроб, рак на бели дробови, рак на кожа и кардиоваскуларни болести во Република Северна Македонија се единствените бази за morbiditetни податоци на Управата за електронско здравство, и на mortalitetни податоци на Државниот завод за статистика. Анализата на morbiditetот се однесува на сите лица кои во периодот 2015-2023 година се регистрирани во системот за електронска евиденција во здравството – Мој термин со едно од селектираните заболувања. За анализата на mortalitetот опфатен е периодот 2014-2023 година и за оваа цел се користат податоците добиени од потврдите за смрт регистрирани во Државниот завод на статистика во селектираниот период.

Национални студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево, рак на црн дроб, рак на бели дробови, рак на кожа и кардиоваскуларни болести во Република Северна Македонија имаат за цел да обезбедат: а) увид во грубата и стандардизирана стапка на инциденција според возраст (ASIR); б) увид во грубата и стандардизирана стапка на mortalitet според возраст (ASMR); в) дистрибуција на грубите и стандардизирани стапки на morbiditet и mortalitet според региони како и значајноста на утврдените

разлики; г) анализа на сигнификантноста на разликите во морбидитетот/морталитетот од овие заболувања според возраст како и во однос на возрасни групи под/над 50 години; д) утврдување на просечната годишна процентуална промена и годишна процентуална промена на секое од заболувањата поединечно; е) учеството на секоја од болестите во вкупниот морталитет, морталитетот од неоплазми, и морталитетот според пол; е) споредба на состојбата на морбидитетот/ морталитетот од селектираните болести во Република Северна Македонија со проценките на Глобокан (GLOBOCAN) 2020 за земјите од Европскиот континент; ж) утврдување на значајност на разликите меѓу грубата стапка на морбидитет/морталитет според националност, место на живеење, образование итн.

Добиените податоци од Национални студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево, рак на црн дроб, рак на бели дробови, рак на кожа и кардиоваскуларни болести во Република Северна Македонија имаат за цел градење на традиција на публикување на континуирани годишни научни истражувања за состојбата со малигномите и кардиоваскуларните заболувања. Истовремено овие студии укажуваат на податоци од непроценлива важност за јавноста и здравствените авторитети во земјата. Тие претставуваат основна алатка за креирање на превентивни стратегии и помагаат за профилирање на земјата во светските бази на научни следења што овозможува споредба со другите земји.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, изготвените Национални студии ги каталогизира во Националната универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски” и ги поднесува во електронска верзија. Со цел за достапност на овие научни студии за истражувачки, академски, здравствено-политички и информативни цели, тие се објавуваат на веб страната на Министерството за здравство, веб страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј - Скопје и на веб страната на Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј , Скопје.

Управата за електронско здравство на обезбедува бази на податоци за заболени лица од рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево, рак на црн дроб, рак на бели дробови, и рак на кожа), како и на заболени од кардиоваскуларните болести според селектирани параметри за периодот 2015-2023 година. Во рамките на одржувањето на веб страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј – Скопје, Управата за електронско здравство ги објавува и Националните студии.

2. Финансирање на активностите и извршители :

Р.Б	Активности	Извршители	Количина	Износ во денари
1.	Национална студија за рак на матка	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика, Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј Скопје, Управа за електронско здравство	1	180.000,00
2.	Национална студија за рак на дојка	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј, Скопје, Управа за електронско здравство	1	180.000,00

3.	Национална студија за рак на простата	Институт за Епидемиологија и Биостатистика – Медицински факултет Скопје, Универзитет Свети Кирил и Методиј, Скопје, Управа за електронско здравство	1	180.000,00
4.	Национална студија за рак на дебело црево	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј, Скопје, Управа за електронско здравство	1	180.000,00
5.	Национална студија за рак на црн дроб	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј Скопје, Управа за електронско здравство	1	180.000,00
6.	Национална студија за рак на кожа	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј Скопје, Управа за електронско здравство	1	180.000,00
7.	Национална студија за рак на бели дробови	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј, Скопје, Управа за електронско здравство	1	180.000,00
8.	Национална студија за кардиоваскуларни болести	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј, Скопје,	1	180.000,00

		Управа за електронско здравство		
--	--	---------------------------------	--	--

Начин на фактурирање на услугите - Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицинскиот факултет, Универзитет Свети Кирил и Методиј- Скопје.

Во прилог на фактурите има обврска да достави: пресметка и извештај за спроведените активностите

V. АКТИВНОСТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНА ДИЈАГНОСТИКА НА РАК НА ЦРН ДРОБ ВО РАМКИТЕ НА НОВООТВОРЕНИОТ ЦЕНТАР ЗА БОЛЕСТИ НА ЦРН ДРОБ

1. ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија од 2021 година активно е вклучена во реализација на единствена национална стратегија, со развивање на програма за превенција и рана дијагностика на хепатоцелуларниот карцином во рамките на Центарот за болести на црн дроб.

Во рамките на европскиот план за борба против ракот, посебен акцент беше ставен на хепатоцелуларниот карцином како трета најчеста причина за смртност од малигна болест во светот, со што беше покрената иницијатива за активно вклучување на сите засегнати страни кои ќе превземат активности кон превенција, дијагностика и справување со целокупниот третман на хепатоцелуларниот карцином, што резултираше со потпишување на „1^{8a} Национална Декларација за рак на црниот дроб како дел од Европскиот план за борба против ракот“ во јули 2021 година.

Во Програмата за рана детекција и скрининг на малигни заболувања за 2022 година, беа обезбедени средства за набавка на тестови за рана детекција на рак на црн дроб (PIVKA II тестови) на Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гастроентерохепатологија, со што активно се реализираат активностите за превенција и рана дијагностика на рак на црн дроб. Набавката на овие тестови ќе продолжи и во 2024 година.

Исто така, од страна на Етичката комисија за истражување на луѓе при Медицински Факултет, Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, на 22.12.2022 беше дадено одобрение за започнување на проект со наслов: “Мерки за рана детекција и дијагноза на хепатоцелуларниот карцином - една од иницијативите за реализација на европскиот план за борба против ракот”.

Овој проект ќе се реализира во рамките на следните три години на ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија и во него ќе бидат вклучени пациенти со хронична црнодробна болест во стадиум на стеатоза (F1-F3) и цироза од различна етиологија (алкохолна и неалкохолна етиологија на болеста на црниот дроб, вирусна етиологија, метаболопатија, автоимунa етиологија, непозната етиологија итн.), како и пациенти со хронични вирусни хепатити В и С. Примарна цел на проектот е рана детекција на хепатоцелуларниот карцином во стадиум на болеста кога терапевтските можности се реалност, а со тоа ќе влијаеме кон продолжување на животниот век на оваа група пациенти.

Центарот за болести на црн дроб е надлежен како за превенција на појава на хепатоцелуларен карцином лекувајќи ги соодветно сите пациенти со хронична црнодробна болест, така и за негова рана детекција. При детекција на мал нодус во црниот дроб суспектен за НСС, ќе учествуваме во негова дефинитивна дијагноза и со контрастно засилена ехотографија, како и со биопсија на соодветната промена на црн дроб. Дијагнозата ќе биде дополнета и со следење на серумските туморски маркери (AFP и PIVKA II).

Во случај на дијагностициран хепатоцелуларен карцином како терапевтски модалитет кој може да се изведува на нашата клиника е и микробранова аблација (MWA). Врз основа на системот за стадиум на рак на црниот дроб (BCLC-Barcelona Clinic Liver Cancer), MWA се применува за третман на пациенти кои имаат многу рана (Фаза 0) и рана фаза (Фаза A) на болеста. Пациенти кои припаѓаат на Child-Pugh класа А или Б и имаат три или помалку НСС нодуси ≤3 cm се погодни за MWA. Овој модалитет на лекување може да се проектира во текот на 2024 година.

Со сите овие активности, Клиниката за Гастроентерохепатологија заедно со Министерството за здравство, учествуваат во активно спроведување на националниот план за превенција и контрола на црнодробниот карцином, а во согласност со Европскиот план за борба против ракот.

2. Финансирање на активностите и извршители:

Р.Б.	Активност	Извршител	Износ (во денари)
1	Набавка на тестови за рана дијагностика на рак на црн	ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија	500.000,00

	дроб		
--	------	--	--

Јавната здравствена установа Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија спроведува јавна набавка на тестови за анализа на рак на црн дроб. Јавната здравствена установа Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија подготвува и извештај со анализа за состојбата .

VI. Финансиски средства за Програма за рана детекција и скрининг на малигни заболувања во Република Северна Македонија за 2024 година

Вкупните средства за реализација на оваа програма изнесуваат 23.000.000,00 денари. Оваа програма ќе се реализира во рамките на средства обезбедени од Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година. Неизмирените обврски кон извршителите за 2023 година ќе бидат исплатени во тек на 2024 година во рамките на утврдениот Буџет за 2024 година.

VII. Доставување на извештаи и рокови

Распределбата на средствата од оваа програма, ќе ја врши Министерството за здравство кон извршителите на активностите, врз основа на доставени фактури изготвени според приложените формати за изготвување на фактури, со уредно пополнети наративни извештаи за имплементација на активностите, преглед на трошоци, изјава за потврда на спроведените активности и точноста на доставените податоци во извештајот, фактура, докази за извршена набавка, договори и друга документација.

VIII. Влегување во сила

Оваа програма влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“.

Бр. _____

_____ 2024 година

С к о п ј е

ПРЕТСЕДАТЕЛ

НА ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА,

д-р ДИМИТАР КОВАЧЕВСКИ